

პატიმრობა

*ამონაწერი მე-2 საერთო ანგარიშიდან,
გამოქვეყნდა 1992 წელს*

44. დასაწყისში უნდა აღინიშნოს, რომ თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში ვიზიტის დროს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა უნდა შეისწავლოს უამრავი საკითხი. რა თქმა უნდა, იგი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს პატიმართა ნებისმიერ განცხადებას პერსონალის მიერ სასტიკად მოპყრობის შესახებ. თუმცა, თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში დაკავებს პირობების ნებისმიერი საკითხი შეესაბამება წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის კომპეტენციას. სასტიკად მოპყობას შეიძლება ჰქონდეს უამრავი ფორმა, რომელთაგან ბევრი შესაძლოა არ იყოს წინასწარგანზრახული, არამედ უფრო არასაკმარისი სახსრებისა და ორგანიზაციული შეცდომების შედეგი. ამიტომ, კომიტეტისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ცხოვრების საერთო დონეს დაწესებულებაში. ასეთი დონე მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებული იქნება პატიმართათვის შეთავაზებული საქმიანობის სახეობებზე და პატიმრებსა და პერსონალს შორის ურთიერთობის საერთო მდგომარეობაზე.

45. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ყურადღებით შეისწავლის დაწესებულების მიგნით დამყარებულ მდგომარეობას. პატიმრებსა და პერსონალს შორის, კონფრონტალურის საწინააღმდეგოდ, კონსტრუქციული ურთიერთობის მხარდაჭერა, ხელს უწყობს, ნებისმიერი თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებისათვის დამახასიათებელი, დამაბულობის შემცირებას და ამასთან, მნიშვნელოვნად ამცირებს ინციდენტებისა და თანმდევი სისასტიკის ალბათობას. მოკლედ, რომ ვთქვათ, კომიტეტი ისურვებდა დაენახა, რომ კონტროლისა და შეზღუდვის ზომები ხორციელდება ურთიერთობისა და ზრუნვის ატმოსფეროში. ასეთი მიდგომა არათუ არღვევს დაწესებულებაში უსაფრთხოების სისტემას, არამედ, პირიქით, სავსებით შესაძლოა ხელი შეუწყოს მის გამყარებას.

46. საკნების ნორმით გათვალისწინებულზე მეტად შევსების პრობლემა პირდაპირ უკავშირდება წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის კომპეტენციას. თუ პატიმართა რაოდენობა აღემატება იმ რაოდენობას, რომელზეც თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაა გათვლილი, ეს უარყოფითად აისახება დაწესებულების მიგნით ყველა სახის მომსახურეობასა და საქმიანობაზე; ცხოვრების საერთო დონე დაიკლებს და შეიძლება მნიშვნელოვნადაც. უფრო მეტიც, თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების ან მისი ცალკეული ნაწილის ნორმით გათვალისწინებულზე მეტად შევსების დონე

შესაძლოა აღმოჩნდეს არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი ადამიანის ფიზიკური არსებობის თვალსაზრისით.

47. საქმიანობების დამაკმაყოფილებელ პროგრამას (მუშაობა, განათლება, სპორტი და ა.შ.) აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა თავისუფლებააღკვეთილ პირთა კეთილდღეობისათვის. ეს ეხება ყველა დაწესებულებას სადაც იმყოფებიან პატიმრები როგორც განაჩენის გამოტანის შემდეგ, ისე გასამართლების მოლოდინში. კომიტეტი აღნიშნავს, რომ წინასწარი პატიმრობის რიგ დაწესებულებებში საქმიანობის სახეობები ძალიან შეზღუდულია. ისეთ დაწესებულებებში, სადაც პატიმრები დიდხანს არ დაჰყოფენ, დაკავებულთა საქმიანობის უზრუნველყოფა არც ისე იოლი საკითხია. ნათელია, რომ აქ საუბარი არ შეიძლება იყოს ისეთ ინდივიდუალიზირებულ პროგრამებზე, რომლის შექმნასაც ცდილობენ იმ დაწესებულებებში, რომელშიც მსჯავრდებულები არიან მოთავსებული. მაგრამ არ შეიძლება იმის დაშვება, რომ თავისუფლებააღკვეთილები კვირების, ზოგჯერ თვეების, განმავლობაში თვის საკნებში ჩაკეტილი ღონდებოდნენ, და ეს მიუხედავად მათთვის შექმნილი შედარებით კარგი მატერიალური პირობებისა. კომიტეტი იმედოვნებს, რომ უნდა მივისწრაფვოდეთ, რათა საგამომიებო იზოლატორებში მყოფმა პირებმა შეძლონ დღის არსებითი ნაწილი (8 საათი ან მეტი) გაატარონ საკნებს გარეთ და ეს დრო დაუთმონ სხვადასხვა სახის სასარგებლო საქმიანობას. რა თქმა უნდა, უკვე მსჯავრდებულ პატიმართა პირობები უფრო კეთილმოწყობილი უნდა იყოს.

48. განსაკუთრებულ ხაზგასმას საჭიროებს სუფთა ჰაერზე ყოფნა. მოთხოვნამ იმის შესახებ, რომ თავისუფლებააღკვეთილ პირებს ნება აქვთ ყოველდღიურად ერთი საათით მაინც ჩაატარონ ფიზიკური ვარჯიშები სუფთა ჰაერზე, მოიპოვა ფართო აღიარება, როგორც უფლებათა ძირითადმა გარანტიამ (სასურველია, რომ მოცემული მოთხოვნა იყოს უფრო ფართო პროგრამის შემადგენელი ნაწილი). წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურდა აღენიშნა, რომ ყველა პატიმარს გამონაკლისის გარეშე (მათ შორის დასჯის მიზნით საკნებში მყოფთაც), უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა ყოველდღიურად შეასრულონ ფიზიკური ვარჯიშები სუფთა ჰაერზე. ასევე, თავისთავად იგულისხმება, რომ სუფთა ჰაერზე ვარჯიშისათვის არსებული მოწყობილობები უნდა იყოს გონივრული სიდიდის და შეძლებისდაგვარად უზრუნველყოფილი უნდა იყოს თავშესაფარი უამინდობის დროს.

49. ჰუმანური გარემოს არსებითი კომპონენტია სათანადო საპირფარეშო საშუალებების იოლი ხელმისაწვდომობა და ჰიგიენის დამაკმაყოფილებელი სტანდარტები.

ამასთან დაკავშირებით, კომიტეტს სურს განაცხადოს, რომ იგი უარყოფს ზოგიერთ ქვეყანაში ჩამოყალიბებულ პრაქტიკას, სადაც პატიმრები ბუნებრივ მოთხოვნილებებს იკმაყოფილებენ თავიანთ საკნებში მოთავსებულ ჭურჭელში (რომელიც შემდგომ დანიშნულ დროს `გადაიდვრება-). ტუალეტი განლაგებული უნდა იყოს საკანში (სასურველია სანიტარული დანამატებით), ან უნდა არსებობდეს საშუალება, რომელიც ნებას რთავს პატიმრებს, რომელიმე ამას საჭიროებენ გავიდნენ საპირფარეშოში ნებისმიერ დროს (ღამითაც) შეყოვნების გარეშე.

გარდა ამისა, პატიმრებს ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ საშხაპე ან სააბაზანო ოთახზე. ასევე, სასურველია საკანში იყოს წყალგაყვანილობა.

50. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი დაამატებდა, რომ მას განსაკუთრებით აწუხებს შემთხვევები, როცა ერთსა და იმავე დაწესებულებაში შეხვედრა უწევს ნორმით გათვალისწინებულზე მეტად შევსებულ საკნებთან, სადაც იმავდროულად განრიგით გათვალისწინებული პატიმართა საქმიანობა არ არის დამაკამყოფილებელი და სათანადოდ არ არის ორგანიზებული საპირფარეოსა და ჰიგიენური საშუალებების ხელმისაწვდომობა. ასეთი პირობების ზემოქმედების ერთობლიობა შესაძლოა დამლუპველი აღმოჩნდეს პატიმართათვის.

51. პატიმართათვის ასევე მნიშვნელოვანია დასაშვებ ფარგლებში შეინარჩუნონ კავშირი გარე სამყაროსთან უპირველეს ყოვლისა, პატიმარს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა შეინარჩუნოს კავშირი ოჯახთან და ახლო მეგობრებთან. სახელმძღვანელო პრინციპად უნდა იქცეს გარე სამყაროსთან კავშირის ხელშეწყობა. ასეთი კავშირის ნებისმიერი შეზრუდვა უნდა ეფუძნებოდეს კონკრეტულად განსაზღვრულ უსაფრთხოების ინტერესებს ან მატერიალური სახსრების უკმარისობას.

ამასთან დაკავშირებით, კომიტეტს სურს ხაზი გაუსვას ერთგვარად შეღავათიანი მიდგომის აუცილებლობას, შეხვედრებისა და სატელეფონო კავშირების თვალსაზრისით, იმ პატიმართათვის, რომელთა ოჯახის წევრები ცხოვრობენ მეტად დამორეზულ ადგილას (რაც ფაქტიურად არარეალურს ხდის რეგულარულ შეხვედრებს). მაგალითად, ასეთ პატიმრებს შესაძლებელია ნება დაერთოს აკუმულირება გაუკეთონ შეხვედრის დროს და/ან მიეცეთ ოჯახთან სატელეფონო კავშირის გაუმჯობესებული პირობები.

52. ბუნებრივია წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე ყურადღებიანია იმ კონკრეტული პრობლემებისადმი, რომელსაც შეიძლება შეხვდნენ პატიმართა განსაკუთრებული კატეგორია, მაგალითისათვის: ქალები, არასრულწლოვნები, უცხოელები.

53. ციხის პერსონალი ზოგჯერ იძულებულია გამოიყენოს ძალა, რათა აკონტროლოს პატიმრები, რომელიმე ჩადიან ძალადობას და გამონაკლის შემთხვევებში მიმართოს ფიზიკური ზემოქმედების მეთოდებს. ამ სიტუაციაში აშკარად არსებობს დიდი რისკი პატიმრებისადმი სასტიკი მოპყრობისა და აქედან გამომდინარე, ჩნდება უფლებათა დაცვის განსაკუთრებული გარანტიების აუცილებლობა.

პატიმარს, რომლის წინააღმდეგაც გამოყენებული იქნა რაიმე ფიზიკური ზემოქმედება უნდა ჰქონდეს უფლება დაუყოვნებლივ სამედიცინო შემოწმებაზე და აუცილებლობის შემთხვევაში სამედიცინო მკურნალობაზე. ასეთი შემოწმება უნდა ჩატარდეს მოსმენისა და სასურველია, თვალთვალის გარეშე, ხოლო შემოწმების შედეგები (მათ შორის საქმესთან დაკავშირებით გაკეთებული, პატიმრის განცხადებები და ექიმის დასკვნა) უნდა შედგეს ოფიციალური ოქმის სახით და გადაეცეს პატიმარს. იმ იშვიათ შემთხვევებში, როცა საჭიროა ფიზიკური ზემოქმედების გამოყენება, აღნიშნული პატიმარი უნდა იმყოფებოდეს მუდმივი და სათანადო ზედამხედველობის ქვეშ. გარდა ამისა, იძულების საშუალებები უნდა შეიცვალოს პირველივე შესაძლებლობისთანავე; არასდროს არ შეიძლება მათი გამოყენება ან მათი გამოყენების გახანგრძლივება დასჯის ზომის სახით.

დაბოლოს, საჭიროა პატიმართა წინააღმდეგ ძალის გამოყენების ყველა შემთხვევისათვის ჩანაწერის წარმოება.

54. ინსპექტირება და საჩივრების განხილვის ეფექტური წესი არის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში სასტიკი მოპყრობისაგან დაცვის ძირითადი გარანტია. პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა შეიტანონ საჩივრები, როგორც თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების სისტემის ფარგლებში ისე მის გარეთ, მათ შორის სათანადო უწყებებისადმი კონფიდენციალური დაკავშირების შესაძლებლობა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს დამოუკიდებელი ორგანოს მიერ (მაგალითად, მნახველთა საბჭოს ან მოცემული დაწესებულების ზედამხედველობისათვის დანიშნული მოსამართლეების მიერ), რომელსაც აქვს უფლებამოსილება განიხილოს პატიმართა საჩივრები (და თუ აუცილებელია მიიღოს სათანადო ზომები) და ინსპექტირება გაუკეთოს დაწესებულების შენობას, თითოეული პენიტენციალური დაწესებულების რეგულარულ მონახულებას. ასეთი ორგანოები, სხვა ფუნქციების გარდა, შეიძლება თამაშობდნენ მნიშვნელოვან როლს ციხის ადმინისტრაციასა და მოცემულ პატიამრს და საერთოდ პატიმრებს შორის წარმოშობილი უთანხმოების აღმოფხვრაში.

55. როგორც პატიმართა ინტერესებისთვის, ასევე ციხის პერსონალისათვის აუცილებელია ოფიციალურად წესდებოდეს და პრაქტიკაში ხორციელდებოდეს დისციპლინური ღონისძიებების ზუსტი სისტემა; ნებისმიერი მოუწესრიგებელი მხარე ამ სფეროში დაკავშირებულია არაოფიციალური და (უკონტროლო) სისტემის წარმოშობის რისკთან. დისციპლინური ზომების გამოყენების წესი უნდა უზრუნველყოფდეს პატიმართა უფლებას მოუსმინონ იმ დარღვევის საკითხზე, რომლებზეც არსებობს ეჭვი, რომ მათ ჩაიდინეს, და ნებისმიერი დაკისრებული სანქციის უფრო მაღალ ინსტანციაში გასაჩივრების უფლებას.

დისციპლინარული სახდელის დადების ოფიციალურ წესთან ერთად, არსებობს სხვა წესებიც, რომელთა მეშვეობითაც, დისციპლინასთან დაკავშირებული უსაფრთხოების მოსაზრებების გამო (მაგალითად, დაწესებულებაში კარგი წესრიგის-შენარჩუნებისათვის), პატიმარი შესაძლებელია თავისი ნების გარეშე მოთავსებულ იქნას დაწესებულებაში მყოფი სხვა პირებისაგან განცალკევებით. ამ წესებს უნდა ახლდეს უფლებათა დაცვის ქმედითი გარანტიები. პატიმარს უნდა ეცნობოს მის წინააღმდეგ ასეთი ზომის გამოყენების მიზეზები და, თუ უსაფრთხოების მოთხოვნები სხვა რამეს არ ითვალისწინებენ¹, მას უნდა მიეცეს თავისი აზრის გამოხატვისა და მოცემული ღონისძიების სათანადო უწყებაში გასაჩივრების შესაძლებლობა.

¹ შემდგომში ამ მოთხოვნის ფორმულირება შემდეგნაირად იქნა შეცვლილი: პატიმარს წერილობით უნდა ეცნობოს მის წინააღმდეგ გამოყენებული ასეთი ზომის მიზეზების შესახებ (გასაგებია, რომ ეს მიზეზები დასაშვებია არ მოიცავდეს დეტალებს, რომელთა დაფარვაც გამართლებულია უსაფრთხოების მოსაზრებით).

56. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს შემთხვევებს, როცა პატიმრები, რაიმე მიზეზით (დისციპლინური მიზეზებისათვის; მათი `საფრთხის- შემქმნელი ან `მოუსვენარი- ქცევის გამო; სისხლისსამართლებრივი ინტერესებისათვის; საკუთარი მოთხოვნის საფუძველზე) იმყოფებიან განცალკევებულ პატიმრობასთან ახლოს მდგომ პირობებში..

პროპორციულობის პრინციპი მოითხოვს, რომ საქმის გარემოებები შეესაბამებოდეს განცალკევებული პატიმრობის რეჟიმის გამოყენებაზე განცხადებას პატიმრისათვის, რომლისთვისაც შეიძლება დამლუპველი შედეგები ჰქონდეს. ზოგიერთ შემთხვევებში განცალკევებული პატიმრობა შეიძლება უდრიდეს სასტიკ და ღირსების შემლახველ მოპყრობას. ნებისმიერ შემთხვევაში, ყოველი განცალკევებული პატიმრობა უნდა იყოს რაც შეიძლება მოკლევადიანი.

იმ შემთხვევაში, როცა ასეთი რეჟიმის დაკისრება ან გამოყენება ხდება მოთხოვნის საფუძველზე, მნიშვნელოვანი გარანტიაა, რომ, როცა პატიმარი ან მისი სახელით თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულების მუშაკი მოითხოვს ექიმს, იგი მოყვანილ იქნას დაყოვნების გარეშე, რათა ჩაატაროს პატიმრის სამედიცინო შემოწმება. ამ შემოწმების შედეგები, მათ შორის პატიმრის ფიზიკური და ფსიქიკური მდგომარეობის შესახებ ანგარიში, ისევე როგორც, თუ საჭიროა, იზოლაციის გახანგრძლივების შესაძლო შედეგები, უნდა შედგეს წერილობით და გადაეგზავნოს კომპეტენტურ უწყებებს.

57. არადისციპლინირებული პატიმრების სხვა დაწესებულებაში გადაყვანა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ინტერესის კიდევ ერთი პრაქტიკული სფეროა. ზოგიერთი პატიმარი ქმნის ძალიან დიდ სირთულეს და ასეთ პირთა გადაყვანა, ძოგჯერ, უბრალოდ აუცილებელია. მაგრამ პირის ერთი დაწესებულებიდან მეორეში განუწყვეტილად გადაყვანამ შეიძლება იქონიოს ძალიან მავნე შედეგები მის ფსიქიკურ და ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე. გარდა ამისა, თავისუფლებააღკვეთილი, ასეთ ვითარებაში, წააწყდება სირთულეებს ოჯახთან და ადვოკატთან კავშირის შენარჩუნების თვალსაზრისით. თავისუფლებააღკვეთილის ზედიზედ რამოდენიმე გადაადგილების საერთო ზემოქმედება, გარკვეულ გარემოებებში, შეიძლება გაუტოლდეს სასტიკ და ღირსების შემლახველ მოპყრობას.